

IMF – DB: Eleştirel Arayışlar

2008 yılının son aylarında dünya büyük bir ekonomik krizle karşılaştı. Başlangıçta birçok uzman bunun sadece finans piyasalarını etkileyen, bölgesel bir kriz olacağını öngörmüştü. Benzer bir biçimde krizin Türkiye'yi teğet geçeceği, bizzat Başbakan R. Tayyip Erdoğan tarafından dile getirildi. Ancak kısa bir süre içinde hem krizin bölgesel olmadığı hem de finans piyasalarıyla sınırlı kalmayacağı ortaya çıktı.

ABD krizi önlemek ve etkilerini azaltmak için 700 milyar \$'lık bir 'kurtarma planı'ny devreye soktu. Bu süreç içinde Lehman Brothers Inc. adlı ABD'li Yatırım Bankası 613 milyar \$ borçla tarihin en büyük iflasını verirken, General Motors Corporation, Chrysler gibi şirketler de batmak üzere iken ya kamusallaştırıldılar ya da yeni ortaklar bulmak zorunda kaldılar. AIG adlı en büyük sigorta şirketi ise kamulaştırılarak kurtarılmaya çalışıldı. ABD bugüne kadar krizi önlemek için 8.5 trilyon \$ para harcadı.

Kriz hızla küresel bir nitelik kazandı ve Avrupa, Uzak Asya gibi bölgeler ciddi olarak etkilendi. TÜİK rakamlarına göre, 2008 Aralık ayında Türkiye'de işsiz sayısı bir ayda 279 bin kişi arttı. Sendikalar kriz nedeniyle 1 milyon işçinin işten çıkarıldığını söylüyor. Tarım dışı işsizlik oranı % 17 seviyelerinde. Aileleriyle beraber 20 milyon kişinin Türkiye'de işsizlikten etkilendiği tahmin ediliyor.

Birçok iktisatçı 1873-1893 ve 1929-1941 krizleri ile karşılaştırmalar yapıyor. Kimileri bu krizin önceki Büyük Buhran'dan daha derin yaşadığını ve daha kalıcı etkiler bırakabileceğini ifade etmekte. Dolayısıyla, bugün daha da büyük bir yıkım bizleri bekliyor olabilir.

Kriz Türkiye'de henüz 2001 krizinin yıkıcı etkileri kadar büyük bir finansal tahribat yaratmadı. Hazine, o krizdeki gibi 100 milyar \$ gibi bir parayı batan bankaları kurtarmak için harcamak zorunda kalmadı. Ancak ABD'de General Motors'un başına gelenler, önümüzdeki günlerde Türkiye'deki şirketlerin başına da gelebilir. Ekonominin motoru durumundaki büyük holding şirketleri de kapanmak durumunda kalabilir. Zaten bir ölçüde krize dayanamayan, üretimine ara veren şirket sayısı hızla artmakta.

Çoğunluk bu krizin finansal piyasalardaki regülasyon eksikliğinden kaynaklandığını düşünürken, kimileri krizi kapitalizmin içsel çelişkileriyle, örneğin kâr oranlarının düşme eğilimi gibi daha yapısal ve uzun dönem eğilimler ile açıklamakta.

Krize dönük çözüm önerileri ise, genellikle 1929-41 krizine getirilenlerden farklı değil. Devletin doğrudan istihdam yaratması, üretim yatırımları yapması ve tüketimin artırılması, çıkışın temeli olarak ifade ediliyor. Oysa ki dünya, aynı zamanda ekolojik bir krizin eşiğinde. Küresel iklim değişikliği, artan kuraklık, gıda krizi ve doğal felaketler, dünyanın 1929 sonrasına benzer bir kalkınma hamlesini daha kaldıramayacağını bilimsel verilerini bizlere sunuyor.

Bretton Woods Kurumları olarak bilinen Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası, 1929-41 krizinden sonra, dünya piyasalarını düzenlemek, kalkınmayı sağlamak ve yeni krizleri önlemek için 1944 yılında kuruldu. İki uluslararası örgütte de Keynes'in dünya ekonomisinin yönetimi üzerine geliştirdiği fikirler başlangıçta hakim olmuştu. IMF, o dönemde, Bretton Woods Anlaşması çerçevesinde, daha çok ülkeler arası mal ve para akımlarının düzenlenmesi

amacıyla, dengesizlikler belirlediğinde, kısa vadeli krediler yoluyla istikrar sağlamayı hedeflemekte idi. Kaynakları üye ülkelerden sağlanan IMF'den borç almak zorunda kalan bir ülke para ve maliye politikalarını IMF'nin öngördüğü şekilde değiştirmek zorunda kalıyordu. IMF'den kredi alabilen ülkelere özel bankalar da kredi vermeyi kabul ettikleri için IMF ile anlaşmaya varmak birçok ülke açısından hayati önem taşıyordu.

Dünya Bankası ise Bretton Woods Konferansı'nda kurulduğunda Güney ülkelerinin kalkınmaya yönelik kredilerini sağlama işini üstlendi. IMF'den farklı olarak ilk kurulduğunda, Dünya Bankası daha çok uzun vadeli kredi sağlamaktaydı.

Zaman içerisinde hem IMF'nin hem de Dünya Bankası'nın rolü ve finansman araçları değişmiştir. Dönemlere göre kısmen farklı ekonomik politikalar kredi verilen ülkelere şart koşulmuş olsa da, Türkiye gibi Güney ülkeleri sık sık bu politikalar yüzünden büyük ekonomik krizler yaşamışlardır.

Küresel krizleri önlemek amacıyla kurulmuş bu iki kurum bugünkü küresel krizde yeniden, en azından üç nedenle, büyük bir önem kazanmıştır: İlki, kriz ortamının bu kurumların küresel rollerinin yeniden tartışılması olanağını sağlamasıdır. İkincisi ise, birçok ülkenin geçtiğimiz aylarda olduğu gibi IMF ile anlaşma yapmak zorunda kalmasıdır. Ayrıca Dünya Bankası'nın önümüzdeki dönemde yürüteceği politikalar, özellikle ekolojik ve ekonomik krizin seyrini etkilemesi bakımından oldukça önem taşımaktadır.

Her iki kurum da, yaşanan kriz vesilesiyle herkesin gündemine aldığı birçok önemli soruyla yüzleşmek zorundadır:

- Ekonomik krizin sebepleri ile neoliberal politikalar arasındaki ilişki; devlet-piyasa ve devlet-kalkınma ilişkisi,
- Dünya Bankası'nın ve IMF'nin şu ana kadar oynadığı rolün alternatifleri; kullanılan araçların yeterliliği; kurumsal işleyiş süreçlerinin yenilenme ihtiyacı,
- Ekolojik krizin, ekonomik ve toplumsal krizlerle ilişkisinin daha bütüncül yaklaşımlar gerektirdiği; IMF ve Dünya Bankası'nın kurumsal özellikleri itibariyle bu ihtiyaca cevap verip veremeyeceği.

Böylesi bir ortamda Dünya Bankası ve IMF Yıllık Toplantısı'nın İstanbul'da yapılacak olması, küresel düzeyde sürmekte olan tartışmalara ve alternatif arayışlarına katılmak açısından önemli bir fırsat. Ayrıca Dünya Bankası 'Kalkınma ve İklim Değişikliği' başlıklı 2010 Kalkınma Raporu'nu İstanbul'da açıklayacak olması da bu toplantıyı önemli kılıyor.

İstanbul Bilgi Üniversitesi - Uluslararası Ekonomi Politik Yüksek Lisans Programı ve Heinrich Böll Stiftung Derneği düzenlediği konferansla, ekonomik bunalımın sebepleri, ekolojik kriz, işsizlik, yoksulluk, uluslararası kuruluşların rolleri gibi konulara eğilerek alternatif arayışlarına katkıda bulunmaya çalışacaktır.

Konuyla ilgilenen tüm akademisyenleri, araştırmacıları, sendikacıları, sivil toplum kuruluşlarını, aktivistleri, öğrencileri, çevrecileri, ekolojistleri, yessilleri, kısacası dünyanın ve insanlığın geleceğinden kaygı duyan, bir şeyler yapmak gerektiğini düşünen ve mücadeleye eden herkesi düzenleyeceğimiz bu konferansa katılmaya çağırıyoruz.

3 Ekim 2009, Cumartesi İstanbul Bilgi Üniversitesi, Dolapdere Kampüsü

9:00 – 9:30 Kayıt

9:30 – 10:00 Açılış konuşmaları

Konuşmacılar: Barbara Unmüssig, *Heinrich Böll Stiftung Eş Başkanı*
Prof. Dr. Ahmet Tonak, *İstanbul Bilgi Üniversitesi, Uluslararası Ekonomi Politik Yüksek Lisans Programı Direktörü*

10:00 – 12:30 Panel: Ekonomik krizin sebepleri ile neoliberal politikalar arasındaki ilişki

Konuşmacılar: Susan George, *Yazar, Transnational Institute (TNI) Yönetim Kurulu Başkanı*
Prof. Dr. Anwar Shaikh, *The New School for Social Research*
Prof. Dr. Hillel Ticktin, *University of Glasgow*
Yrd. Doç. Dr. Şemsa Özar, *Boğaziçi Üniversitesi*

12:30 – 13:30 Ara

13:30 – 16:00 Panel: Dünya Bankası'nın ve IMF'nin şu ana kadar oynadığı rolün alternatifleri

Konuşmacılar: Prof. Dr. Oktar Türel, *METU, İktisat Fakültesi*
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı, *İTÜ, İşletme Fakültesi*
Dr. Gerhard Schick, *Alman Yeşiller Partisi Milletvekili (tbc)*

16:00 – 16:15 Ara

16:15 – 18:45 Panel: Ekolojik krizin, ekonomik ve toplumsal krizlerle ilişkisine daha bütüncül yaklaşımlar

Konuşmacılar: Christa Wichterich, *Araştırmacı, Yazar, Almanya*
Martin Khor, *Ekonomist, Gazeteci, South Center Yöneticisi*
Prof. Dr. Aijaz Ahmad, *Centre of Contemporary Studies, Yeni Delhi/Hindistan*
Doç. Dr. İpek İlkcaracan *İTÜ, İşletme Fakültesi*